

Academia, 1982. – 160 S.; **7.** Běličová H. Ke vztahu tzv. povrchových a hlubkových větých významů / H. Běličová // Čs. rusistika. – 1984. – № 4. – S. 148-157; **8.** Běličová H. Modální báze jednoduché věty a souvětí (K porovnávací syntaxi češtiny a ruštiny) / H. Běličová. – Praha: Ústav pro jazyk český, 1983. – 154 s.; **9.** Běličová-Křížková H. Semantická struktura věty, tzv. hlubková struktura a intence slovesného děje / H. Běličová-Křížková // SaS. – 1980. – 41. – S. 265-273; **10.** Daneš Fr. Práce o sémantické struktuře věty: Přehled a kritický rozbor / Fr. Daneš, Zd. Hlavsa, J. Kařecký a kol. – Praha: Ústav pro jazyk český ČSAV, 1973. – 203 s.; **11.** Mluvnice češtiny. Díl 3. Skladba. – Praha: Academia, 1987. – 746 s.; **12.** Mrázek R. K otázce českých větých schémat a typů / R. Mrázek // SaS. – Praha: 1965. – 26. – S.177-181; **13.** Paněnová J., Benešová E., Sgall P. Čas a modalita v češtině / Jarmila Panevová, Eva Benešová, Ppetr Sgall. – Praha: Univ.Karlova, 1971. – 169s.; **14.** Šmilauer V. Mluvnice češtiny / V. Šmilauer. – Praha: Stát. ped. nakl-ství, 1966. – 573 s.

Костюшко О.М. (Київ, Україна)

**Альтернативи розвитку сучасної болгарської лексикографії:
тематичні словники**

*У статті розглянуто питання необхідності якісно нових, глибоких теоретичних та практичних досліджень сучасної болгарської тематичної лексикографії.
Ключові слова: тематичний словник, тематичне групування лексики.*

*В статье рассмотрен вопрос о необходимости качественно новых, глубоких теоретических исследований современной болгарской тематической лексикографии.
Ключевые слова: тематический словарь, тематическая группировка лексики.*

The problem of necessity of high-quality new deep theoretical and practical researches of modern Bulgarian thematic lexicography is examined.

Key words: thematic dictionary, thematic grouping of vocabulary.

Представлення лексичного складу мови у словнику – одна з найважливіших і найскладніших проблем у мовознавстві. Сучасна лексикографія має перед собою складне завдання, адже повноцінний опис семантики і функціонування кожної окремої лексеми є надзвичайно складним процесом. У результаті лексикографічна праця повинна бути не лише довідником, а й відображенням усіх лінгвістичних та лексико-семантичних аспектів словникового складу мови. З огляду на це, необхідно приділити увагу альтернативним шляхам розвитку сучасної болгарської лексикографії, котрі б дали можливість отримати як інформацію про значення та вживання слів, так і матеріал для подальших різносторонніх

наукових досліджень. Особливо актуальними є лексикографічні розробки в галузі тематичних і загалом ідеографічних словників, оскільки вони розкривають системні зв'язки у лексиці. Це має важливе теоретичне значення у пізнанні законів будови мови і практичне значення у її вивченні.

Проблема тематичних словників у болгарській лексикографії лише поставлена. Саме тому тематичні словники, які активно видаються в сучасній Болгарії, не мають наукового обґрунтування і методики укладання. Сьогодні ми оперуємо незначною кількістю праць болгарських та зарубіжних науковців, у яких викладено їхнє бачення і шляхи вирішення проблем, пов'язаних з тематичною класифікацією лексики.

Так, у підручнику для студентів В.Витова «Лексикологія болгарської мови» («Лексикология на българския език»), який містить цілий розділ «Лексикографія» [1], не згадується такий вид словника, як тематичний, а також такий його яскравий зразок, як «Тематичний російсько-болгарський словник» («Тематичен руско-български речник») К.Бабова та А.Виргулева [8]. Не йдеться про тематичні словники й у монографії Р.Русинова «Історія новоболгарської літературної мови» («История на новобългарския книжовен език»), у якій простежено розвиток лексикографії новоболгарського періоду [3].

У процесі огляду наукових праць було виявлено необхідність уточнення понятійного апарату тематичної лексикографії. Так, для означення такого виду словника, в якому статті організовані навколо тем за ієрархічним семантичним принципом, вживаються такі варіанти назв: власне тематичний, речовий, предметний, змістовий, ономазіологічний, семантичний, ідеографічний, ідеологічний, аналогічний, методичний, синонімічний словник [4, 694; 5, 4].

Отож, є необхідність в якісно нових, глибоких теоретичних та практичних дослідженнях цього питання. Необхідно здійснити комплексний аналіз теорії та практики укладання сучасних болгарських тематичних словників, їх структури, видів, функцій, особливостей.

Тематичний словник – це особливий тип видань, обсяг і спосіб класифікації лексичного матеріалу в якому визначається його навчальним спрямуванням. У тематичному словнику розглядаються не будь-які лексичні одиниці, а лише ті, які мають очевидну тематичну належність. Адже для користувача важлива не просто відібрана за темами лексика, а те, як вона допомагає у побудові висловлювань. Мета тематичного словника – звести до мінімуму проблеми, що виникають при побудові конкретного висловлювання. При створенні навчальних тематичних словників основне завдання полягає у відборі тем, актуальних для навчальних цілей [2, 27]. Лексика є безпосереднім відображенням складу і змін у світі речей та явищ, тому необхідно вивчати

цілий тематичний комплекс слів і реалій, які стоять за ними. А це можливе лише у тематичному словнику, у якому слова об'єднані у певні тематичні групи на основі спільності явищ дійсності, які вони позначають.

Необхідність тематичного словника у загальній системі словників болгарської мови визначається не лише його важливістю для навчального процесу чи перекладацької практики. Тематичний словник відображає значну частину лексичного багатства сучасної болгарської мови, показує систему логічного мислення носіїв цієї мови, яка віддзеркалює їх світогляд і спосіб мислення. Якість цього віддзеркалення у першу чергу залежить від вдало обраної і розробленої схеми систематизації лексичного матеріалу. В області тематичних словників проблема представлення лексичного складу мови є особливо важливою і складною, оскільки саме вона має забезпечити розкриття системних зв'язків у лексиці. Схема класифікації у тематичному словнику повинна дати можливість побудувати систему логічних відношень, що б підвищило ефективність словника у навчальному процесі та підкреслило його дидактичну спрямованість. Таким чином, найважливішою передумовою успіху тематичного словника є логічна і раціональна система класифікації лексичного матеріалу.

У сучасному болгарському мовознавстві розвиток тематичної лексикографії розпочався з видання «Тематичного російсько-болгарського словника» К.Бабова і А.Виргулева, однак особливо помітним і значущим явищем він не став. Хоч автори наголошували на тому, що словник призначений для навчальних цілей, популярністю у навчальному процесі він не користувався.

На межі ХХ–ХХІ ст. побачили світ «Німецько-болгарський тематичний словник» («Немско-български тематичен речник») (1991) [18]; «Англійсько-французький тематичний візуальний словник» («Английско-френски тематичен визуален речник») (1992) [12], «Англійсько-болгарський тематичний словник» («Английско-български тематичен речник») (1993) [6]; «Ілюстрований англійсько-болгарський словник» («Илюстриран английско-български речник») (1993) [10], «Російсько-болгарський тематичний словник фразеологізмів» («Руско-български тематичен речник на фразеологизмите») (1994) [17], «Тематичний французько-болгарський словник» («Тематичен френско-български речник») (1999) [13]; «Тематичний словник термінів народного календаря (зимовий цикл)» («Тематичен речник на термините на народния календар (зимен цикъл)») (2000) [14], «Сучасний англійсько-болгарський тематичний словник» («Английско-български тематичен речник на съвременния български език») (2003) [7]; «Сучасний німецько-

болгарський тематичний словник» («Немско-български тематичен речник на съвременния немски език») (2006) [9]; «Ілюстративний тематичний словник» («Ілюстрован тематичен речник») (2006) [11], «Багатомовний тематичний словник з європейської інтеграції» («Многоезичен тематичен речник на европейската интеграция») (2007) [15], «П'ятимовний тематичний бізнес-словник» («Петезичният тематичен бизнес-речник») (2009) [16].

Більшість тематичних словників – перекладні, переважно двомовні, однією з робочих мов у яких є англійська, німецька, іспанська, французька, російська.

Цікавим видом тематичного словника є ілюстративний (картинний) тематичний словник, усі слова в якому семантизуються малюнками [10]. Це, з одного боку, обмежує можливості добору лексичного матеріалу, оскільки важко зобразити за допомогою малюнків, наприклад, абстрактні поняття. Але з іншого боку, малюнки є важливим засобом унаочнення, подаючи більш повну інформацію про предмет. А при вивченні іноземної мови наявність прямого зв'язку між назвою предмета і його зображенням дають незаперечний позитивний результат, стимулюючи розвиток образного мислення користувача.

Відрізняються тематичні словники і способом оформлення. Окрім традиційних, друкованих на папері, існують електронні тематичні словники, представлені на різноманітних сайтах [19; 20; 21]. Перевага такого виду тематичних словників полягає в тому, що електронна версія дає можливість постійно доповнювати і поновлювати обсяг словника, вирішуючи таким чином проблему актуальності словникового складу; здійснювати миттєвий пошук слова по всьому обсягу словника, створюючи багатовимірний портрет лексичної одиниці (її граматичні, стилістичні риси тощо). Адже мова – це відображення реального життя, яке не стоїть на місці. Для масових програмних продуктів, якими є електронні словники, характерні зміна версій і зворотній зв'язок з користувачами, тому всякі новачі дуже швидко реалізуються в електронних версіях. З іншого боку, залишається відкритим питання якості подачі в них наукової інформації.

Тематичний принцип організації словникового матеріалу є зручним не лише для лексики. Як свідчать нові розробки, тематичний принцип успішно застосовується при укладанні термінологічних, фразеологічних, діалектних, жаргонних, історичних словників, словників скорочень [14; 17]. Тематичне групування, наприклад, фразеологізмів дає змогу виявити і показати системний характер фразеологічного багатства певної мови, підійти до його вивчення комплексно, таким чином істотно підвищуючи ефективність словника, розкрити варіантність фразеологізмів окремої семантичної групи.

В результаті опрацювання теоретичного та практичного матеріалу стало очевидним, що для створення чіткого уявлення про кожен із наведених словників необхідно проаналізувати такі аспекти, як:

- функціональна спрямованість;
- обсяг опрацьованого матеріалу;
- класифікаційна схема;
- детальність рубрикації;
- принцип організації матеріалу в тематичних групах;
- характер лексичного наповнення тематичних груп;
- тематична класифікація різних частин мови;
- наявність комунікативного матеріалу;
- позначення граматичних особливостей слів;
- показ сполучуваності дієслів;
- подача вузькоспеціалізованої, стилістично забарвленої лексики;
- наявність алфавітного покажчика.

Тематичне групування лексичного матеріалу відкриває нові можливості у вивченні мови різними віковими категоріями користувачів, воно вирішує багато проблем, пов'язаних із вибором способу організації мовного матеріалу, представленого для опрацювання у словнику. Тематичний принцип класифікації матеріалу є найбільш зручним і доцільним для комплексного вивчення різних рівнів лексичної системи мови.

Значення тематичних словників для мовознавства, перекладознавства, порівняльного вивчення мов, дослідження системної організації лексики, аналізу історії розвитку знань про навколишній світ важко переоцінити. Завдяки тематичному групуванню лексики стає доступним співставлення мовних засобів певних понятійних полів різних мов, що особливо важливо при їх порівняльному вивченні. Використання тематичного словника підвищує ефективність вивчення мови, сприяє виробленню навичок зв'язного мовлення, добору потрібних слів, поповнення словникового запасу, формування мовного чуття.

ЛІТЕРАТУРА:

1. *Вътов В.* Лексикология на българския език. Лексемика. Ономастика. Фразеология. Лексикография / В. Вътов. – Велико Търново : Абагар, 1998. – 424 с.;
2. *Морковкин В.В.* Идеографические словари / В.В. Морковкин. – М. : Изд-во МГУ, 1970. – 81 с.;
3. *Русинов Р.* История на новобългарския книжовен език / Р. Русинов. – София : Абагар, 1999. – 596 с.;
4. Українська мова. Енциклопедія // В.М. Русанівський, О.О. Тараненко, М.П. Зяблюк та ін. – К. : Українська енциклопедія, 2000. – 853 с.;
5. *Daković S.* Słowniki tematyczne w Polsce, Serbii i Chorwacji

[Електронний ресурс] / S. Daković // Südslavistik online. – 2011. – № 3. – Режим доступу : <http://www.suedslavistik-online.de/03/03.pdf>.

СПИСОК НАЗВ ДЖЕРЕЛ:

6. Алексиева М. Английско-български тематичен речник / М. Алексиева, Б.Атанасова, М. Пожарлиева // София : Прага и Махони, 1993. – 603 с.; **7.** Английско-български тематичен речник на съвременния български език / под ред. В.Алексиева – София : Колибри, 2003. – 432 с.; **8.** Бабов К. Тематичен руско-български речник / К. Бабов, А. Въргулев. – София : Народна просвета, 1961. – 888 с.; **9.** Габод Ф. Немско-български тематичен речник на съвременния немски език / Ф.Габод и др. – София : Колибри, 2006. – 473 с.; **10.** Илюстрован английско-български речник / А. Георгиева, Б.Басмаджиев, В. Димитров. – София : Петр Берон, 1993. – 385 с.; **11.** Илюстрован тематичен речник / В. Голев, Кожухарова, З. Боев и др. – София : Фют, 2006. – 608 с.; **12.** Корбей Ж.-К. Английско-френски тематичен визуален речник / Ж.-К.Корбей, А. Аршамболь. – София : Библиотека 48, 1992. – 915 с.; **13.** Ласкаров Г. Тематичен френско-български речник / Г. Ласкаров, П. Гълъбов. – София : Колибри, 1999. – 355 с.; **14.** Легурска П. Тематичен речник на термините на народния календар (зимен цикъл) / П. Легурска. – София : Херос Пресс, 2000. – 265 с.; **15.** Многоезичен тематичен речник на европейската интеграция / Ж. Попова и др. – София : Колибри, 2007. – 512 с.; **16.** Петезичният тематичен бизнес речник. – София : Колибри, 2009. – 302 с.; **17.** Руско-български тематичен речник на фразеологизмите / под ред. на С. Влахов. – Велико-Търново : Абагар, 1994. – 272 с.; **18.** Хесапчева-Малешкова Цв. Немско-български тематичен речник / Цв. Хесапчева-Малешкова. – София : Абагар, 1991. – 703 с.; **19.** Англо-български кулинарен речник [Електронний ресурс]. – Режим достпу: <http://sharemykitchen.com/bg/culinary-dictionaries-2/english-bulgarian-culinary-dictionary/>; **20.** Тематичен немско-български речник на поговорките, сентенсиите и устойчивите словосъчетания [Електронний ресурс]. - Режим достпу: www.bulgaren.org; **21.** Английско-български и българско-английски електронен речник [Електронний ресурс]. - Режим достпу: www.bulgarian-dictionary.ectaco.cz.

Нікітіна Ф.О. (Київ, Україна)

Запозичення і переклад в умовах глобалізації

У статті досліджується вплив глобалізації на запозичення і переклад.

Ключові слова: запозичення, переклад, глобалізація.

В статье исследуется влияние глобализации на заимствования и перевод.

Ключевые слова: заимствования, перевод, глобализация.

The article investigates the influence of the globalization on the loan-words and the translation.

Key words: loan words, translation, globalization.